

Over jeans en jurkjes: kledingtermen vroeger en nu

Reglindis De Ridder & Miet Ooms

Rond de eeuwwisseling erkende de Nederlandse Taalunie dat het Nederlands een pluricentrische taal is met een Nederlandse en een Belgische nationale variëteit. Daarna werden ook Surinaamse en Caribische variëteiten erkend. Belgische Nederlandstaligen en taalprofessionals hielden zich in het verleden grotendeels aan de Nederlands-Nederlandse norm.

Met de officiële erkenning van het Belgisch-Nederlands kregen taalgebruikers geleidelijk aan meer vertrouwen in het gebruik van hun eigen nationale variëteit. Enkele studies (Geeraerts et al. 1999, Grondelaers et al. 2001, Daems et al. 2015) trachtten op basis van een systematische lexicale analyse na te gaan of beide variëteiten naar elkaar toe groeiden of net uit elkaar groeiden. Veel Nederlands-Nederlands werd in België overgenomen door de verwoede taalplanningsinitiatieven uit het verleden om de Nederlands-Nederlandse variëteit te promoten. Toch wordt er nog steeds een aanzienlijk aantal gemarkeerde Belgisch-Nederlandse woorden gebruikt in België, waarvan de Nederlandse tegenhangers om de een of andere reden nooit echt ingang hebben gevonden in dit deel van het taalgebied. Deze bijdrage blikt terug op Grondelaers et al. (2001) en de vervolgstudie van Daems et al. (2015) en zoomt in op het gebruik van een deel van de kledingterminologie vandaag. Maar we bekijken ook andere manieren om de lexicale variatie in het Nederlands te bestuderen. Dat doen we door zelf taalgebruikers te bevragen en door taalgebruik te analyseren in corpora. Deze bijdrage pleit ook voor verder onderzoek naar de Nederlandse natiolectismen (Martin 2001) en een betere beschrijving van de Nederlandse natiolecten in het algemeen.

Achtergrond

Rond de eeuwwisseling werd het Nederlandse taalgebied officieel erkend als een pluricentrisch taalgebied met een Belgisch-Nederlandse en een Nederlands-Nederlandse standaardtaalvariëteit in Europa (Nederlandse Taalunie 2003). Het is daarom opmerkelijk dat sommige taalkundigen in België het jaren later nog steeds hebben over een zogenaamd ‘onvoltooid’ standaardiseringsproces van het Nederlands in België (zie bv. Geeraerts 2017:113) of over ‘standaardiseringsachterstand [inhalen]’ (zie bv. Daems et al. 2015: 322) t.o.v. het Nederlands-Nederlands. Die variatie zit in de uitspraak, de grammatica en natuurlijk ook in de woordenschat. Het aantal lexicale verschillen werd echter lange tijd gebagatelliseerd. Zo schreef Dirk Geeraerts in 2000 ‘op het totale trefwoordenbestand van de Grote Van Dale is minder dan 2% in de een

of andere vorm gelabeld als ‘Belgisch’ (Geeraerts 2000: 22) en verwees Roland Willemyns in latere publicaties nog steeds naar dit percentage, toen hij beweerde dat ‘het aantal standaardtaalwoorden dat alleen in Nederland of alleen in Vlaanderen wordt gebruikt niet erg groot [is]’ (van der Sijs en Willemyns 2009: 60).

Wie uitspraken doet over de lexicale variatie binnen het Standaardnederlands, moet inderdaad ook het Nederlands-Nederlands meetellen (zie ook Colman 2009). Nederlands-Nederlands werd in 2000 en 2009 echter nog niet gelabeld in de Dikke Van Dale en is ook vandaag nog onvoldoende beschreven (De Ridder 2020a). Wanneer we naar de labels in het *Prisma Groot Woordenboek Nederlands* kijken, krijgt 11% van de lemmata een label BN of NN (idem). In 1998 hebben Willy Smedts en Willy Martin een gedetailleerd referentiebestand voor het Belgisch-Nederlands (Instituut voor de Nederlandse Taal 2014) opgesteld waarin bijna 4000 lemmata beschreven werden. Een referentiebestand Nederlands-Nederlands is er nog steeds niet, hoewel er wel degelijk vraag is naar zulke referentiewerken (De Ridder en Ooms 2019). Ook wanneer het grootste deel van de Nederlandse woordenschat gedeeld wordt door Nederlandstaligen wereldwijd, blijft de vraag hoe groot het aandeel van zulke *natiolectismen* (Martin 2001) in het actieve dagelijkse taalgebruik van Nederlandstaligen is. Zowel Belgische schrijvers als vertalers van fictie ventileren alleszins al jaren hun frustratie over redacteurs die Belgisch-Nederlands (voornamelijk woordenschat) uit hun teksten verwijderen (De Ridder 2020a). Maken zij zich druk over 2% van hun woordenschat?

Er is, zeker sinds 1999, vooral veel onderzoek gedaan naar het Belgisch-Nederlands. Hierbij denken we aan bijdragen uit de computationele en corputaalkunde (bv. Daems et al. 2016; Deygers et al. 2002; De Hertog et al. 2014; Delaere et al. 2012; Peirsman et al. 2010; Ruetten et al. 2016; Speelman et al. 2003, 2016). Ook het onderzoek van Geeraerts et al. (1999) en de vervolgstudies van Grondelaers et al. (2001) en Daems et al. (2015) geven ons een goed inzicht in de evolutie van de woordenschat. Dit soort onderzoek bestaat echter amper voor het Nederlands-Nederlands. Er is dus verder onderzoek nodig, met name naar de Nederlands-Nederlandse woordenschat en daarbij kunnen verschillende methodologieën gebruikt worden.

In het onderzoek waarvan we hier verslag uitbrengen, hebben we bijvoorbeeld gebruikgemaakt van een online enquête met afbeeldingen van kledingstukken. Natuurlijk zijn er nadelen verbonden aan deze methode. De afbeeldingen bijvoorbeeld moeten goed geselecteerd zijn. Het lijstje met kledingtermen dat we eraan toevoegen, kan respondenten ook sturen. Zoals Grondelaers et al. (2001: 180) al aangaven, is gerapporteerd taalgebruik inderdaad ook niet hetzelfde als spontaan taalgebruik. De respondenten interesseren zich vaak ook voor taal en hebben soms zelfs een taalkundige achtergrond. Mogelijk zijn Belgische respondenten ook geneigd om de Nederlands-Nederlandse variant te selecteren, zeker als ze vroeger geleerd hebben dat dit de ‘correcte’ variant is. Sommige Belgische respondenten vermelden effectief dat ze bepaalde varianten enkel in contact met Nederlanders gebruiken of tijdens de lessen Nederlands.

Maar deze methodologie heeft ook niet te verwaarlozen voordelen. Om te beginnen kan een respondent meer dan één register of variëteit vermelden voor hetzelfde concept en zelf uitleggen waar precies het verschil zit. Zo ontstaat er soms vanzelf een onderverdeling in verschillende registers. Bovendien kunnen met een online enquête

op korte tijd veel antwoorden verzameld worden. Zulke digitale antwoordformulieren zijn ook vrijwel meteen bruikbaar om er statistische informatie uit af te leiden. In een enquête is ook ruimte voor duidelijk geformuleerde vragen, waardoor gericht naar hetzelfde concept gevraagd kan worden. Dit is moeilijker in bijvoorbeeld corpusanalyses. Ten slotte is het ook mogelijk om in een enquête informatie te krijgen over de respondenten zelf, bijvoorbeeld hun leeftijd, geslacht, beroep, opleiding en de regio waar ze wonen of zijn opgegroeid.

Tegenwoordig zijn er ook grote corpora beschikbaar, zoals het Nederlandstalige referentiecorpus geschreven Nederlands (SoNaR) van 500 miljoen woorden (Oostdijk et al. 2013). Dit corpus kan via een handige online interface (OpenSoNaR 2019) snel doorzocht worden. SoNaR bevat allerlei soorten teksten (krantenartikels, ondertitels, tweets, enz.) die tussen 1954-2012 in zowel Nederland als België verschenen zijn. De verspreiding en frequentie van woorden en uitdrukkingen in het Nederlandse taalgebied kan dus in dit corpus opgezocht worden (zie De Ridder 2015, 2020b): een snelle zoekopdracht naar het Belgisch-Nederlandse lemma *vluchtmisdrijf*, bijvoorbeeld, geeft aan dat dit woord 2735 keer voorkomt in de Belgische teksten en slechts 4 keer in teksten uit Nederland. Op die frequenties kan dan een statistische analyse volgen, waaruit men kan afleiden dat *vluchtmisdrijf* inderdaad significant vaker voorkomt in de teksten uit België.

In zo'n referentiecorpus kan helaas niet de frequentie van alle Nederlandse woordenschat in beide landen bestudeerd worden. Sommige zoekopdrachten leveren immers minder of geen resultaat op. De kledingterm *deux-pièces* bijvoorbeeld komt slechts 21 keer voor in het volledige SoNaR-corpus en hoewel een lemma als *jacket* 272 keer voorkomt, blijken de verschillen tussen de frequenties in het Belgische en het Nederlandse onderdeel niet statistisch significant te zijn. Toch zijn zulke corpora wel handig om de verspreiding van vaak gebruikte woordenschat in gesproken en geschreven taalgebruik uit beide landen met elkaar te vergelijken. Deze informatie is ook nuttig voor lexicografen en daarom maken woordenboekredacties er tegenwoordig ook gebruik van. Daarnaast blijft het wel handig om ook een panel taalprofessionals in te schakelen. Dat is bijvoorbeeld gebeurd toen de regiolabels in het Prismawoordenboek eerder dit jaar werden bijgewerkt. Het panel, bestaand uit een twintigtal vertalers, taaldocenten en taalwetenschappers, kreeg de twijfelgevallen via een online poll voorgelegd. Zo werden heel wat lastige knopen doorgehakt die moeilijk na te gaan waren in corpora of via vragenlijsten (zie ook Ooms 2020b).

Wat de corpora betreft, moet er ook rekening mee gehouden worden dat in geschreven teksten uit België, vooral als die voor het gehele Nederlandse taalgebied bestemd zijn, Belgisch-Nederlandse woordenschat vaak vermeden wordt. Soms werd deze woordenschat, vooral vroeger althans, zelfs door gemarkeerde Nederlands-Nederlandse woordenschat vervangen. De zoekopdrachten zelf moeten ook zo specifiek en eenduidig mogelijk zijn. Het is immers niet mogelijk om de duizenden zinnen waarin het woord opduikt te analyseren om na te gaan of het woord wel degelijk in de juiste betekenis gebruikt werd. Een zoekopdracht naar *kleed* kan bijvoorbeeld werkwoordsvormen van *(aan)kleden* en zelfstandige naamwoorden opleveren, zelfs wanneer men via een speciale zoekopdracht duidelijk maakt dat men enkel naar het zelfstandig naamwoord zoekt. Bovendien kan *kleed* (vooral in Nederland) de betekenis van *tapijt* hebben of (vooral in België) *jurk* hebben. Het woord levert dan in beide landen een bepaald zoekresultaat op, maar je weet niet voor welke betekenis.

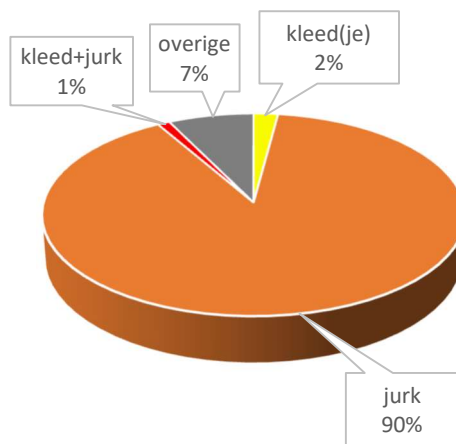
Kledingenquête in 2019

De vragenlijst

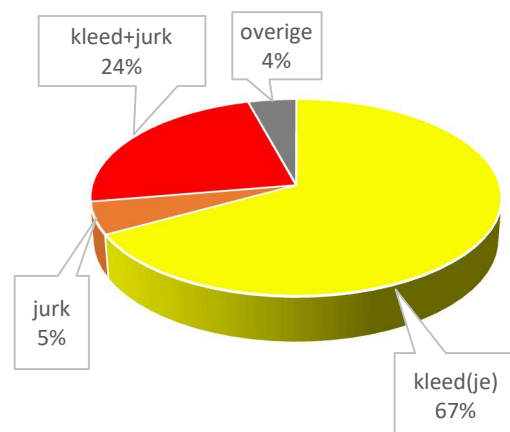
In de kledingenquête (Ooms 2019a) werden 11 kledingbegrippen met behulp van afbeeldingen opgevraagd, waaronder enkele van de termen uit Grondelaers et al. (2001) die hieronder besproken worden. De respondenten kregen voor elk begrip een keuzelijst voorgelegd met benamingen uit Grondelaers et al. (2001) en andere gangbare termen. Ze konden meer dan één antwoord aanvinken en zelf alternatieven toevoegen. Via een opmerkingenveld konden ze bovendien extra uitleg geven. Daarnaast werden ook enkele geografische en sociale parameters opgevraagd. Die informatie is nodig om zo nauwkeurig mogelijke taalkaarten te kunnen maken. De enquête werd 769 keer ingevuld. 282 respondenten waren moedertaalsprekers van het Nederlands in België en 477 kwamen uit Nederland. Voor alle begrippen zijn we nagegaan hoe vaak de verschillende gesuggereerde benamingen zijn vermeld, hoe vaak apart of in combinatie en welke andere namen er zijn gemeld. Zoals gezegd hebben we ook taalkaarten gemaakt. Als een respondent meer dan één benaming voor een begrip opgaf, hebben we ervoor gezorgd dat elk van die benamingen op de kaart terecht kwam.

Jurk en kleed

Van de Belgische respondenten (n=282) vermeldt 67% *kleed(je)* als enige benaming voor dit kledingstuk. Tel daarbij de 24% die zowel *kleed(je)* als *jurk* vermelden en het wordt duidelijk wat voor prominente plaats *kleed(je)* inneemt in het Belgisch-Nederlands. Slechts 5% van de respondenten vermeldt enkel *jurk*. In Nederland is het beeld totaal anders: 90% van de respondenten (n=477) geeft enkel *jurk* op, 1% de combinatie *kleed* en *jurk* en 2% *kleed(je)*.

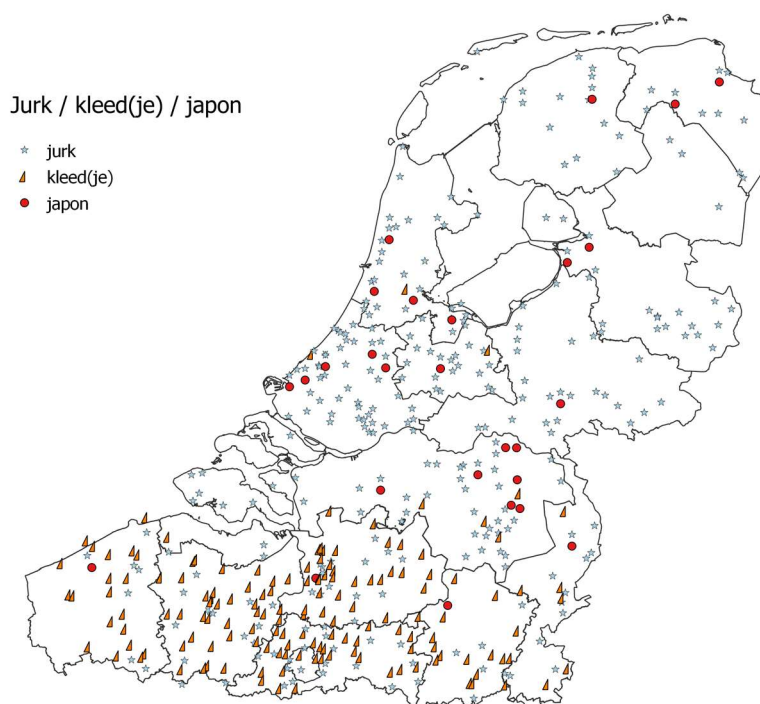
Figuur 1: Door de Nederlandse respondenten (n=477) geselecteerde kledingtermen voor jurk/kleed

Figuur 2: Door de Belgische respondenten (n=282) geselecteerde kledingtermen voor jurk/kleed

De respondenten konden zelf hun antwoorden ook toelichten. Daardoor kunnen we de variatie in de antwoorden beter plaatsen. Zo blijkt *japon* in Nederland de benaming te zijn voor de chiquere, stijlvolle, deftige versie van de *jurk* (18 opmerkingen). *Jurk* is dan de gewonere versie, 'voor dagelijks gebruik' (9 opmerkingen). Volgens één Nederlandse respondent is *kleed* West-Brabants dialect. 10 van de 14 meldingen voor

kleed zijn inderdaad afkomstig uit het zuiden van Nederland. Dat wordt ook zichtbaar op de taalkaart (Ooms 2019b).

Figuur 3: Taalkaart voor de begrippen *jurk*, *kleed(je)* en *japon*

In België liggen de zaken anders. *Jurk* is hier niet het gewone woord, maar net het formelere, ‘standaardtalige’ schrijftaalwoord, wanneer je ‘netjes’ of ‘heel keurig’ spreekt (30 opmerkingen). *Kleed* en *kleedje* zijn - volgens de respondenten althans - net ‘spreektaal’, ‘dialect’, ‘informeler’, ‘voor onder vriendinnen’ (46 opmerkingen) hoewel het in Van Dale gewoon als Algemeen Belgisch Nederlands beschouwd wordt.

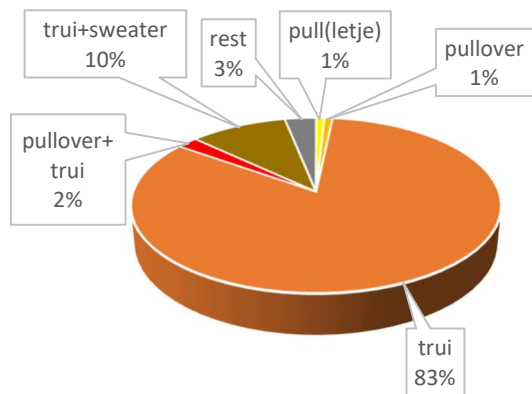
Belgen en Nederlanders hanteren dus meestal andere benamingen voor dit begrip. Maar er zijn ook betekenis- en registerverschillen. Om de omvang van die verschillen te meten, wordt gebruik gemaakt van een *uniformiteitsmaat*. Dat is een maat om de overeenkomsten tussen de betekenisprofielen van woorden vast te stellen. Hoe hoger die uniformiteit, hoe minder verschillen er zijn in betekenis en register. Maar de geautomatiseerde uniformiteitsmaat uit Grondelaers et al. (2001) die dit berekent, doet bij deze benamingen geen recht aan de betekenisnuances die naar boven komen in de opmerkingen. Je ziet bijvoorbeeld niet aan de uniformiteitsmat dat *jurk* in Nederland het gewone dagelijkse woord is en in België net het formele, schriftelijke woord. Dat uit de toelichting bij de antwoorden uit de online enquête extra betekenisnuances en registerverschillen naar voren kwamen, toont aan dat het zinvol is om niet alleen woordenboeklabels en tijdschriften te consulteren – de bronnen die Grondelaers et al. gebruikten – maar om daarnaast ook een online bevraging te organiseren of een panel samen te stellen waarbij taalgebruikers hun antwoorden kunnen duiden. Ter vergelijking: bij Daems et al. (2015: 338) kwam *kleed(je)* überhaupt niet voor in het tijdschriftenmateriaal uit 2012 terwijl het in de winkeltalages in 84% van de gevallen gebruikt werd. Het veronderstelde nadeel bij online bevragingen, namelijk dat de antwoorden van de respondenten gekleurd zijn door een bovengemiddelde interesse voor taal of beroepservaring, kunnen we gedeeltelijk ondervangen door ook een aantal persoonsgegevens op te vragen, zoals

opleiding en beroep. Zo bleek voor deze enquête dat ongeveer de helft van de respondenten een taalgerichte opleiding had gevolgd.

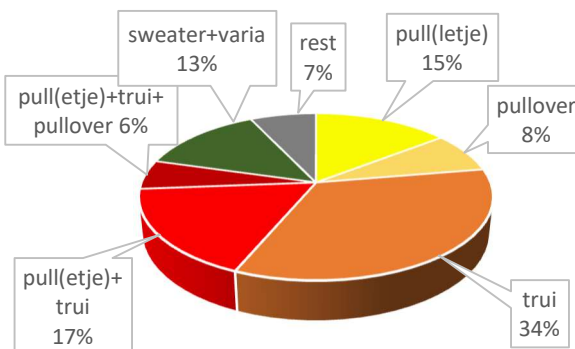
Trui, pull, pullover en sweater

Volgens de resultaten van onze enquête overheerst in Nederland (n=475) één benaming: *trui* met 83% (zie Figuur 4). *Pull(etje)* en *pullover* worden elk door maar 1% van de Nederlandse respondenten als enige benaming vermeld. 2% vermeldt zowel *pullover* als *trui* en 10% zowel *trui* als *sweater*. *Sweater* komt dus niet voor als aparte benaming, wat al doet vermoeden dat *trui* en *sweater* niet helemaal hetzelfde betekenen. Dat zien we bevestigd in de opmerkingen (25): een *sweater* is van een andere stof, bv. sweatstof, katoen of polyester, molton, enz., terwijl een *trui* van wol of katoen is en dikwijls gebreid. *Trui* geldt ook vaak als overkoepelende term, terwijl een *sweater* altijd een specifieke soort trui is. Ook *pull(etje)/pullover* zijn specifieke truien (13 opmerkingen). *Trui*, *pull(etje)/pullover* en *sweater* zijn hoe dan ook geen echte synoniemen. De gebreide trui op de afbeelding bij de vraag heeft er waarschijnlijk voor gezorgd dat in Nederland vrij weinig gekozen is voor de opties *pull(etje)/pullover* en *sweater*.

In Vlaanderen is het beeld anders (Zie Figuur 5). Statistisch gezien wordt *trui* in vergelijking met het Nederlandse onderdeel van het SoNaR-corpus bijna twee keer zo vaak gebruikt in het Belgische onderdeel maar dit geldt ook voor *pullover*, hoewel die laatste term veel minder voorkwam in het corpus (zie Tabel 1: De distributie van acht kleding termen in SoNaR). *Trui* blijkt vooral vaker in geschreven materiaal voor te komen. Bij Daems et al. (2015) bedroeg het gebruik van *trui* in het tijdschriftenmateriaal uit 2012 86%, maar in het winketalagemateriaal uit België bleek *trui* slechts 18% en *pull(etje)* 72% uit te maken. In 2019 geeft een derde of 34% van de Belgische respondenten (n=282) *trui* als enige benaming voor dit begrip op. Wat minder respondenten (23%) selecteerden *pull(etje)/pullover*: 8% vermeldt *pullover* als enige benaming en 15% *pull(etje)*, als afkorting van *pullover*. Interessant is dat nog eens 23% van de respondenten *trui* in combinatie met *pull(etje)/pullover* selecteerde. Wanneer we naar alle Belgische respondenten kijken, zien we dat 70% van hen *trui* gekozen heeft en 62% *pull(etje)/pullover* al dan niet in combinatie met andere termen. Combinaties van twee of meer benamingen komen in België veel vaker voor dan in Nederland: *pull(etje)* en *trui* 17%, *pull(etje)*, *trui* en *pullover* 6%. *Sweater* werd enkel in combinatie met reeds vermelde termen gekozen 13%. We moeten dus naar de commentaren kijken om een beter beeld te krijgen.

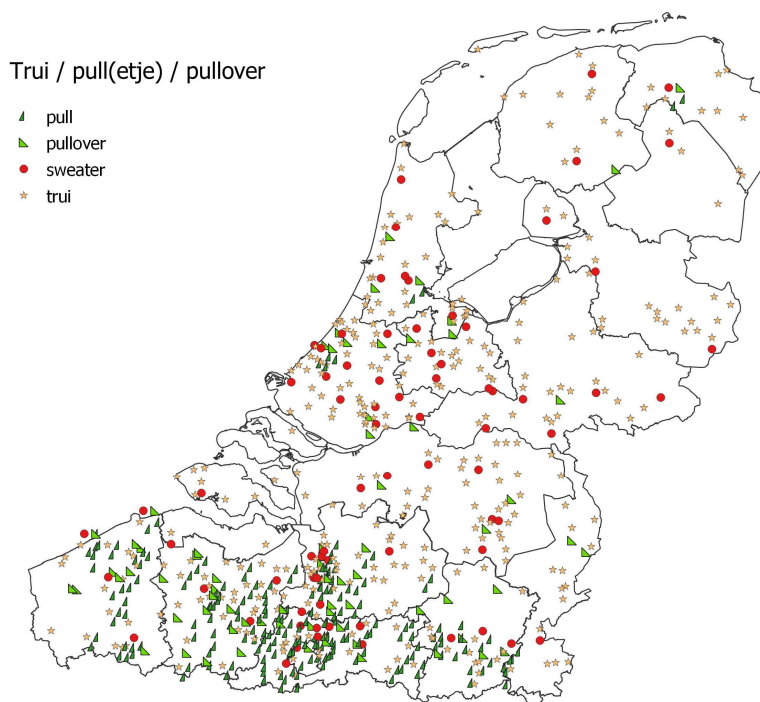

Figuur 4: Door de Nederlandse respondenten (n=475) geselecteerde kledingtermen voor trui/pullover

Figuur 5: Door de Belgische respondenten (n=282) geselecteerde kledingtermen voor trui/pullover

Ook in Vlaanderen is een *sweater* een specifiek type trui (21 opmerkingen): niet gebreid, niet van wol, sportief. Net zoals in Nederland dus. Over *pullover* zeggen drie respondenten dat het spreektaal of dialect is, en zij beschouwen *trui* als standaardtaalwoord. Bij *pull* en *pulletje* krijgen we meer opmerkingen (52). Twee opmerkingen komen meerdere keren terug: een *pull(etje)* is, net zoals in Nederland, dunner dan een *trui* en *pull* is dialect, tussentaal of spreektaal, *trui* is standaardtaal of schrijftaal. Dit is opmerkelijk aangezien *pull(over)/(e)tje* algemeen Nederlands is en ongelabeld in de woordenboeken staat. Volgens die respondenten gaat het in elk geval niet zozeer over twee verschillende kledingstukken, maar is er een verschil in register. Zo dient dan ook de grote verspreiding van *pull* in Vlaanderen geïnterpreteerd te worden. Het verklaart immers waarom *trui* en *pull* relatief vaak naast elkaar worden vermeld.

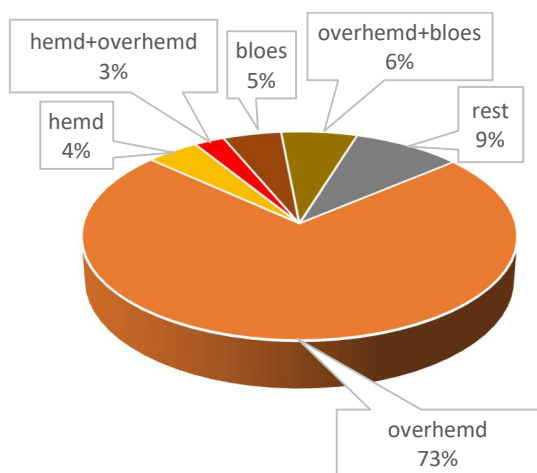
Figuur 6: Taalkaart voor de begrippen trui, pull, pullover

Hoe allesoverheersend *trui* is in Nederland, blijkt uit het percentage van de Nederlandse respondenten dat *trui* vermeld heeft alleen of samen met nog een andere benaming: 98%. *Pull* en *pulletje* worden dan weer – vaak samen – door meer dan de helft van de Vlaamse respondenten aangegeven. Zoals hierboven vermeld, koos 62% van de Belgische respondenten voor *pull(etje)/pullover* al dan niet in combinatie met andere termen. Dat bevestigt dat *pull(etje)* in Vlaanderen niet alleen maar een specifiek type trui is, zoals de *sweater*. Bij de Nederlandse meldingen van *pull* en *pulletje* hebben we waarschijnlijk niet te maken met Vlaamse invloed, maar gaat het over de specifieke dunnere truien voor vrouwen.

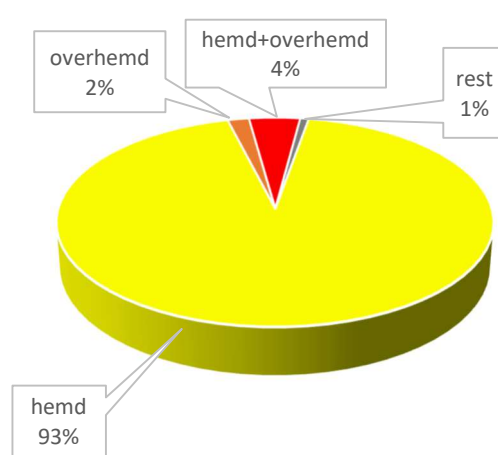
Het woord *trui* wordt dan wel – net als *jurk* – door heel wat Vlaamse respondenten als ‘standaardtaal’ gelabeld, toch is het gebruikelijker dan de vorige kledingterm *jurk*, dat bovendien ook als erg formeel en schrijftalig wordt aangevoeld. *Trui* hoort dus vandaag wel tot de dagelijkse woordenschat in Vlaanderen, *jurk* echter nog steeds niet. Veel Vlamingen gebruiken beide benamingen naast elkaar, afhankelijk van het register dat ze op dat moment gebruiken. Dat gegeven zien we weerspiegeld in de antwoorden in deze vragenlijst.

Hemd en overhemd

Hoewel het woord *overhemd* met een percentage van 69% zelfs nog vaker voorkwam in het Belgische materiaal dan in het Nederlandse materiaal (46%) uit 1990 (Grondelaers et al. 2001: 182), stellen we vast dat in de studie van Daems et al. (2015: 336) *overhemd* al helemaal niet meer voorkwam in het Belgische materiaal uit 2012. Maar ook in hun Nederlandse materiaal blijkt *overhemd* veel minder voor te komen dan *hemd* en *shirt*.

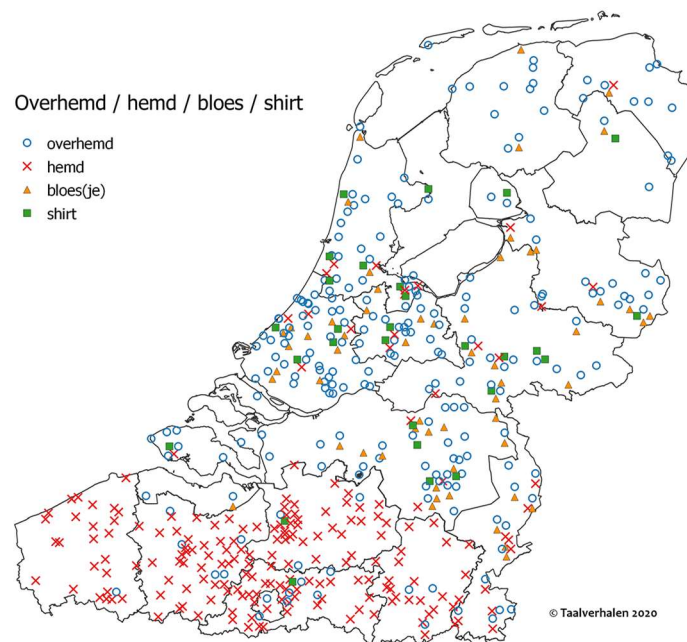
Figuur 7: Door de Nederlandse respondenten (n=474) geselecteerde kledingtermen voor hemd/overhemd

Figuur 8: Door de Belgische respondenten (n=282) geselecteerde kledingtermen voor hemd/overhemd

In 2019 koos 93% van de Belgische respondenten (n=282) resoluut voor *hemd*. Slechts 2% koos voor *overhemd* en 4% voor een combinatie van beide termen. Bij de Nederlandse respondenten (n=474) overheerst *overhemd* dan weer (73%) zowel jongere als oudere respondenten selecteerden dit woord. Die term werd ook in combinatie met *bloes* geselecteerd door 6% van de respondenten. Daarnaast werd *shirt* door 8% van de respondenten aangevinkt, al dan niet in combinatie met een

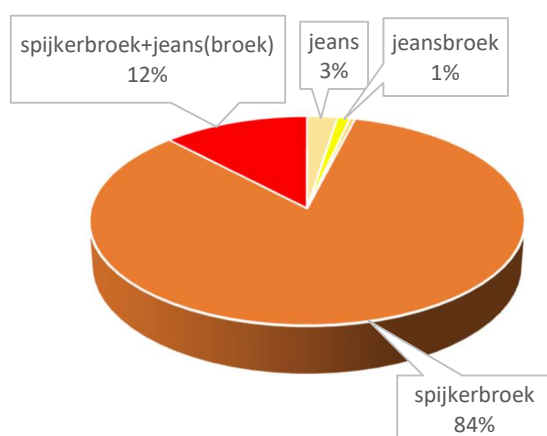
andere term. Amper 4% van de respondenten koos voor *hemd* en 3% zowel *hemd* als *overhemd*.

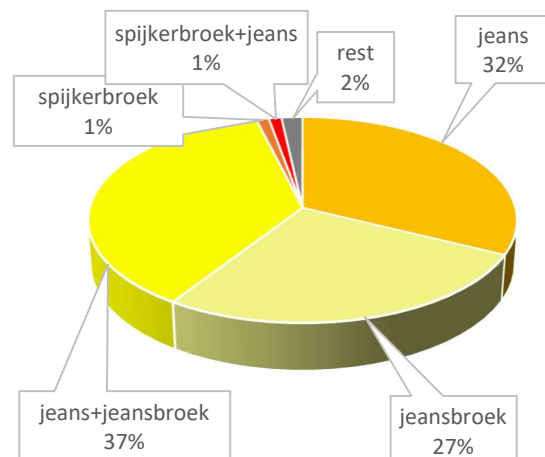
Figuur 9: Taalkaart voor de begrippen overhemd, hemd, bloes, shirt

Jeans(broek) en spijkerbroek

Wat *jeans/spijkerbroek* betreft, blijken er ook duidelijke verschillen tussen België en Nederland te bestaan. Zo koos 96% van de Belgische respondenten (n=282) voor *jeans(broek)* en 96% van de Nederlandse respondenten (n=476) voor *spijkerbroek* al dan niet in combinatie met *jeans(broek)*.

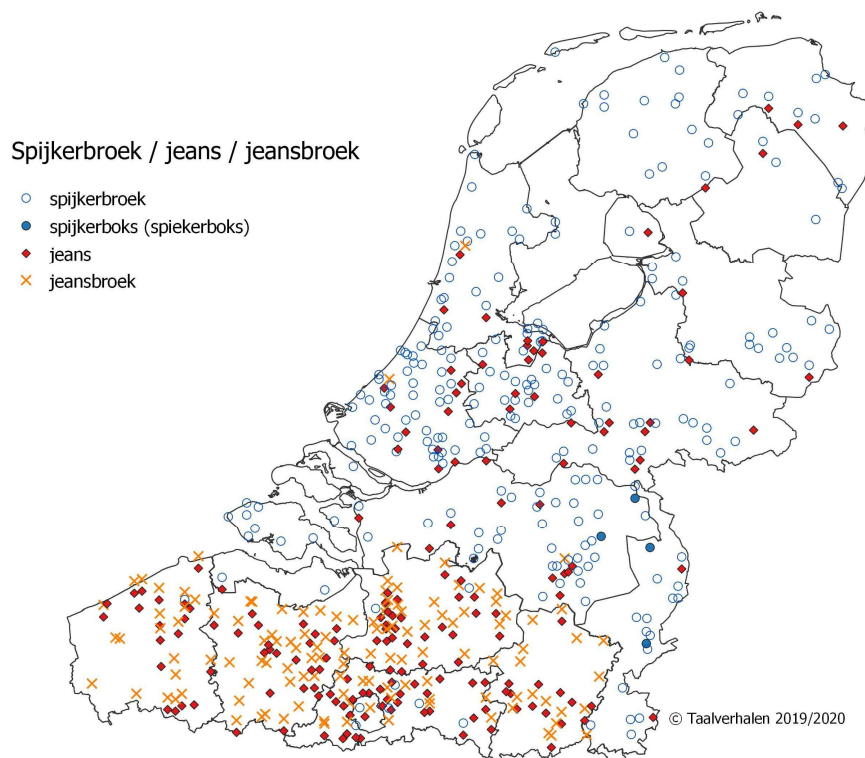

Figuur 10: Door de Nederlandse respondenten (n=476) geselecteerde kledingtermen voor jeans/spijkerbroek

Figuur 11: Door de Belgische respondenten (n=282) geselecteerde kledingtermen voor jeans/spijkerbroek

De Belgische respondenten gebruiken *jeans* (32%), *jeansbroek* (27%) of een combinatie van beide termen (37%). Slechts 1% koos enkel de optie *spijkerbroek* en nog eens 1% selecteerde *spijkerbroek* in combinatie met *jeans*. De Nederlandse respondenten kozen daarentegen voornamelijk voor *spijkerbroek* (84%) of *spijkerbroek* in combinatie met *jeans* (12%). Slechts 3% koos uitsluitend voor *jeans*. Zie figuur 11. Zie ook Ooms (2020) voor meer uitleg bij deze resultaten. Bij de respondenten die *jeans* selecteerden, lijkt de leeftijd ook geen rol gespeeld te hebben. Die voorkeur voor *spijkerbroek* staat in schril contrast met de resultaten van Daems et al. (2015) uit 2012. In zowel hun tijdschriften- als winkletalagemateriaal uit Nederland kwam *jeans* net veel vaker voor dan *spijkerbroek*. Die laatste term komt zelfs helemaal niet voor in hun etalagemateriaal.

Figuur 12: Taalkaart voor de begrippen *spijkerbroek*, *jeans* en *jeansbroek*

Kleding in tekstcorpora

Van acht kledingtermen uit Grondelaers et al. (2001) kon ook de verspreiding in zowel het Nederlandse als het Belgische onderdeel van SoNaR geanalyseerd worden. Het Belgische onderdeel van SoNaR is veel groter dan het Nederlandse onderdeel. In Tabel 1 werden daarom niet alleen de absolute frequenties van de kledingtermen in het Nederlandse (N) en het Belgische (B) onderdeel opgenomen. Er werd ook berekend hoe vaak deze woorden in elk onderdeel voorkomen per miljoen woorden (zie “ppm” in Tabel 1) en daarna werd ook de verhouding berekend. Zo komt *jeans* 3,3x vaker voor in het Belgische onderdeel en *spijkerbroek* 13,5 keer vaker voor in het Nederlandse onderdeel (Zie Tabel 1).

kledingterm	N	ppm in N	B	ppm in B	ratio
jeans	336	2,341191624	2638	7,645491863	3.3
jeansbroek	1	0,00696783 ₂	538	1,559239811	223.8
spijkerbroek	1404	9,78283643	250	0,724553816	13.5
trui	2147	14,95993577	9238	26,7737126	1.8
pullover	18	0,12542098	74	0,214467929	1.7
jurk	3238	22,56184071	3654	10,59007857	2.1
japon	190	1,323888121	302	0,87526100 ₉	1.5
overhemd	1226	8,54256229 ₆	142	0,411546567	20.8

Tabel 1: De distributie van acht kleding termen in SoNaR

Vier kledingtermen kwamen vaker voor in het Belgische onderdeel van SoNaR: *jeans*, *jeansbroek*, *trui* en *pullover* (zie frequenties in het geel). De overige kledingtermen kwamen vaker voor in het Nederlandse onderdeel (zie frequenties in het oranje): *spijkerbroek*, *jurk*, *japon* en *overhemd*. Dit komt ook grotendeels overeen met de resultaten van de kledingenquête die we hierboven al besproken hebben.

Conclusie en suggesties

Grondelaers et al. (2001) en Daems et al. (2015) bestudeerden de divergentie en de convergentie van de Nederlandse woordenschat in België aan de hand van de benamingen van o.a. een aantal kledingtermen. Ze baseren zich hierbij op materiaal uit tijdschriften, kranten, internetfora, chatrooms en uit etalages van kledingwinkels. Daems et al. (2015) constateerden dat de in Grondelaers et al. (2001) vastgestelde convergerende trend zich niet doorzette. Wij hebben enkele kledingtermen uit hun lijst via een online vragenlijst opnieuw opgevraagd en in het SoNaR-corpus opgezocht. De resultaten uit 2001 en 2015 hebben we daarop naast onze gegevens gelegd. Er zijn een aantal opvallende verschillen tussen de gegevens uit 2012 en 2019. Het woord *jeans* bijvoorbeeld komt wel voor in het Nederlandse materiaal van 2012, maar we zien dat amper terugkomen in ons eigen enquêtemateriaal. Onze online bevraging levert dan ook informatie op die niet in tijdschriften, etalages of corpora te vinden is. In een vragenlijst kun je respondenten de optie geven om meer dan één antwoord te geven en die antwoorden te nuanceren, een mogelijkheden waar wij dan ook gebruik van hebben gemaakt. Zo krijgen we informatie over de registers voor benamingen of het wordt duidelijk dat bepaalde termen geen volwaardige synoniemen zijn. Deze nuances relativeren de uniformiteitsmaat die in Grondelaers et al. (2001) is geïntroduceerd.

Vandaag wordt de vraag of de Belgisch-Nederlandse en Nederlands-Nederlandse woordenschat nu uit elkaar groeit of net naar elkaar toegroeit mogelijk minder gesteld. Beide natiolecten zijn erkend en woorden komen en gaan. Dit geldt ook voor natiolectismen. Hoewel er de laatste decennia in België minder naar de Nederlandse televisie gekeken wordt, blijft er taalcontact met Nederland bestaan. Zo zijn sommige Nederlandse YouTubers ook in België populair en worden buitenlandse producties, die ook in België worden uitgezonden, geregeld naar de Nederlandse variëteit van het Nederlands vertaald (De Ridder 2020c). Kinderen nemen zo soms Nederlands-Nederlandse woordenschat over uit nagesynchroniseerde televisieprogramma's.

Sommige woorden raken in België ingeburgerd (bv. *trui*) en andere niet (bv. *jurk*). Zulke informatie is ook belangrijk voor taalprofessionals zoals vertalers. De Belgische versie van de populaire Duitse webshop Zalando, bijvoorbeeld, probeert klanten in dit deel van de Nederlandstalige markt met de kledingcategorie ‘Kleedjes’ aan te spreken. In de Nederlandse versie heet die categorie ‘Jurken’. Uit ons onderzoek (De Ridder en Ooms 2019) bleek dan ook dat er bij taalprofessionals vraag is naar nieuwe en geactualiseerde naslagwerken die de Nederlandse natiolectismen beter beschrijven. Zulke bronnen zijn onder meer nodig voor het lokaliseren of het net ‘landneutraal’ maken van bijvoorbeeld webteksten of audiovisuele producties (De Ridder 2020c). Acht jaar na de invoering van het label Nederlands/NL worden Nederlands-Nederlandse woorden nog steeds onvoldoende als natiolectismen gelabeld. Voor zulke naslagwerken is ook meer onderzoek nodig en daarbij is het erg waardevol om zoveel mogelijk soorten materiaal te gebruiken: corpora met schriftelijk, spreektaalig en onlinemateriaal maar ook bijvoorbeeld materiaal dat uit vragenlijsten komt.

Referenties

- Colman, Lut (2009). De verscheidenheid in de eenheid: het Belgische en Nederlandse Nederlands in het Algemeen Nederlands Woordenboek (ANW). In: Egbert Beijck, Lutgarde Colman, Marianne Göbel, Frans Heyvaert, Tanneke Schoonheim, Rob Tempelaars & Vivien Waszink (eds.), *Fons verborum. Feestbundel voor prof. dr. A.F.M.J. Fons Moerdijk, aangeboden door vrienden en collega's bij zijn afscheid van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie*. Leiden: Instituut voor Nederlandse Lexicologie, 131-142.
- Daems, Jocelyne, Heylen, Kris & Dirk Geeraerts (2015). Wat dragen we vandaag: een hemd met blazer of een shirt met jasje? *Taal En Tongval* 2, 307-342.
- Daems, Jocelyne, Zenner, Eline & Dirk Geeraerts (2016). Lexicale homogeniteit en lexicale voorkeur in de Nederlandse woordenschat van emoties. *Tijdschrift Voor Nederlandse Taal- En Letterkunde* 4, 276-319.
- De Caluwe, Johan (2012). Dutch as a bicentric language: a lexicographic (r)evolution. In: Muhr, Rudolf (ed.) *Non-Dominant Varieties of Pluricentric Languages. Getting the Picture*. Frankfurt am Main Peter Lang, 143-154.
- De Hertog, Dirk, Heylen, Kris & Dirk Speelman (2014). Stable Lexical Marker Analysis: a corpus-based identification of lexical variation. In: Soares da Silva, A. (ed.), *Pluricentricity: linguistic variation and sociocognitive dimensions*. Berlin: De Gruyter, 127-140.
- De Ridder, Reglindis & Miet Ooms (2019). Natiolecten: het beleid en de praktijk in de naslagwerken. *Over Taal* 57, 1-7.
- De Ridder, Reglindis (2015). ‘Arme, rijke taal’ [Poor, rich language]. *Audiovisual Translation and Minority Language Planning: Flemish Public Service Broadcasting and the Divergence of Belgian and Netherlandic Dutch*. PhD thesis Dublin City University.
- De Ridder, Reglindis (2020a). Dutch national varieties in contact and in conflict. In: Rudolf Muhr, Josep Angel Mas Castells & Jack Rueter (eds.), *European Pluricentric Languages in Contact and Conflict*. Wien: Peter Lang Verlag, 65-80.

- De Ridder, Reglindis (2020b). Natiolectismen in misdaadfictie: Taalvariatie in televisieondertitels vroeger en nu. *Nederlandse Taalkunde*. 2020(2), 397-409.
- De Ridder, Reglindis (2020c). Linguistic diversity in audiovisual media for children in Belgium and Austria. In: Rudolf Muhr & Juan Thomas (eds.), *Pluricentric Theory beyond Dominance and Non-dominance*. Graz/Berlin: PCL-PRESS/epubli, 133-148.
- Delaere, Isabelle, De Sutter, Gert & Koen Plevoets (2012). Is Translated Language More Standardized Than Non-Translated Language? Using Profile-Based Correspondence Analysis for Measuring Linguistic Distances between Language Varieties. *Target: International Journal of Translation Studies* 2, 203-224.
- Deygers, Katrien, Grondelaers, Stefan, van Aken, Hilde & Van Den Heede, Vicky (2002). Methodologische uitdagingen in het kwantitatieve onderzoek naar lexicale variatie in het Belgische en Nederlandse Nederlands. In: De Caluwe, Johan, Geeraerts Dirk, Kroon, Sjaak & Mamadouh, Virginie, Soetaert, Ronald, Top, Luc & Ton Vallen (eds.), *Taalvariatie en taalbeleid: bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*. Antwerpen: Garant, 37-55.
- Geeraerts, Dirk (2017). Het kegelspel der taal. De naoorlogse evolutie van de Standaardnederlandsen. In: De Sutter, Gert (ed.) *De vele gezichten van het Nederlands in Vlaanderen. Een inleiding tot de variatietalkunde*. Leuven: Acco, 100-120.
- Geeraerts, Dirk, Grondelaers, Stefan & Dirk Speelman (1999). *Convergentie en divergentie in de Nederlandse woordenschat: een onderzoek naar kleding- en voetbaltermen*. Amsterdam: Meertens-Instituut.
- Geeraerts, Dirk. (2000). Honderd jaar Belgisch in Van Dale. *Nederlands Van Nu* 48, 19-23.
- Grondelaers, Stefan, Speelman Dirk & Dirk Geeraerts (2001). Inhoudswoorden en preposities als standaardiseringsindicatoren. De diachrone en synchrone status van het Belgische Nederlands. *Nederlandse Taalkunde* 6, 179-202.
- Instituut voor de Nederlandse Taal. 2014. Referentiebestand Belgisch-Nederlands (Versie 1.0.1). Online: <http://hdl.handle.net/10032/tm-a2-h4>. Geraadpleegd op 28/09/2019.
- Martin, W. (2001). Natiolectismen in het Nederlands en hun lexicografische beschrijving. *Belgisch Tijdschrift Voor Filologie En Geschiedenis*, 79(3), 709-736.
- McEnery, Tony & Andrew Hardie (2011). *Statistics in corpus linguistics*. Online: <http://corpora.lancs.ac.uk/clmtp/2-stat.php>. Geraadpleegd op 03/09/2019.
- Nederlandse Taalunie. 2003. *Rapport Variatie in het Nederlands: eenheid in verscheidenheid. Beleidsadvies opgesteld door de Werkgroep Variatiebeleid van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren*. Online: <https://over.taalunie.org/rapport-variatie-nederlands>. Geraadpleegd op 03/09/2019.
- Ooms, Miet (2019a). Onlinevragenlijst: <https://taalverhalen.be/minionderzoekje/mini-onderzoekje-18-kleding/>. Geraadpleegd op 03/09/2019.
- Ooms, Miet (2019b). Taalkaarten: <https://taalverhalen.be/over-taalvariatie/atlas-nederlandse-standaardtaal/>. Geraadpleegd op 03/09/2019.

- Ooms, Miet (2020a). *Over jeans- en spijkerbroek (Mini-onderzoekje 18)*: <https://taalverhalen.be/minionderzoekje/over-jeans-en-spijkerbroek/>. Geraadpleegd op 10/08/2020
- Ooms, Miet (2020b). NL, Belg. of allebei? Het vaststellen van ‘regiolabels’ in woordenboeken. Te verschijnen in *Onze Taal*, 89 (9).
- Oostdijk, Nelleke, Reynaert, Martin, Hoste, Véronique & Ineke Schuurman (2013). The Construction of a 500-Million-Word Reference Corpus of Contemporary Written Dutch. In: Spyns, Peter & Jan Odijk (eds.) *Essential Speech and Language Technology for Dutch. Results by the STEVIN programme*. Heidelberg: Springer Verlag, 219-247.
- OpenSoNaR (2019). Onlinecorpus: https://portal.clarin.inl.nl/opensonar_frontend/opensonar/search/. Geraadpleegd op 03/09/2019.
- Peirsman, Yves, Geeraerts, Dirk & Dirk Speelman (2010). The automatic identification of lexical variation between language varieties. *Natural Language Engineering* 4, 469-491.
- Ruette, Tom, Speelman, Dirk & Dirk Geeraerts (2014). Lexical variation in aggregate perspective. In: Soares da Silva, A. (ed.), *Pluricentricity: linguistic variation and sociocognitive dimensions*. Berlin: De Gruyter, 95-116.
- Speelman, Dirk, Grondelaers, Stefan & Dirk Geeraerts (2003). Profile-Based Linguistic Uniformity as a Generic Method for Comparing Language Varieties. *Computers and the Humanities* 3, 317-337.
- Speelman, Dirk, Grondelaers, Stefan & Dirk Geeraerts (2016). A profile-based calculation of region and register variation: the synchronic and diachronic status of the two main national varieties of Dutch. In: Wilson, Andrew, Archer, Dawn & Paul Rayson (eds.), *Corpus linguistics around the world*. Amsterdam: Rodopi, 181-194.
- van der Sijs, Nicoline & Roland Willemyns (2009). *Het verhaal van het Nederlands: een geschiedenis van twaalf eeuwen*. Amsterdam: Bert Bakker.

Reglindis De Ridder is docent Nederlandse Taal- en Letterkunde aan de Universiteit van Stockholm. Miet Ooms is vertaler, expert taalvariatie (<https://taalverhalen.be/>) en vrijwillig wetenschappelijk medewerker aan de KU Leuven, campus Leuven.

e-mail reglindis.deridder@nederlandska.su.se / miet@webred.be